

BIBLIOTEKA

GJIROKASTER

854-32

1964

E

SHTETIT

SOTIR TH. ANDONI

MALEVE

NE SHENENDRE

TIRANË, 1958

18
8
28-36

19
8
28-36

891.983-32
~~EA-3~~
And 61

MADE IN
THE U.S.A.

8511-32
A 64.
~~814-13~~
And 61

SOTIR TH. ANDONI

~~151~~
151.
BIBLIOTEKA E SHITETIT
GJIRKASTER

MALEVE NË SHËNËNDRE

NDËRMARRJA SHTETËRORE E BOTIMEVE
TIRANË, 1958

Ky vëllim ka fituar çmimin e parë në konkursin e Ministrisë s'Arsimit
e të Kulturës me rastin e 40-vjetorit të Revolucionit të
Madh Socialist të Tetorit

Redaktor: SOTIR CACI

Tirazhi: 4.000

Stash: 2204-55

U shtyp në Stabilimentin «MIHAL DURI» — Tiranë, 1958

MALEVE NË SHËNËNDRE

Atij moti të mallkuar kur gjëmonte topi i gjermanit, dimri nër anët tona qe i egër dhe me furtuna. Dëbora pllakosi gjithësinë me pllaska të trasha e shtrohej dit' e natë, sikur harroi të pushonte. Veriu vërshonte me tërsëllëm, sa nuk dëgjonje të pipëtijë as Juga e detit as era e Moravës. Pyjet e përrenjtë rënkonin nga ulërimat e Veriut e drurët ndër male çkuleshin me gjithë rrënjë e përmbyseshin tatëpjetë.

Në mbrëmjet e tilla ngrica bëhej m'e ashpër; hije në ngjyrë si t'errët si mavi shkisinin pas dëborës gjersa binte nata. Atëhere kopë ujqërish lëshoheshin nëpër fushat e ulërinin me të madhe. Lumenjtë dhe vijat e ujrave mbështilleshin me një savan prej akulli e cepikët pas strehëve ishin rritur si qysqi prej kristalli sa ment shponin tokën.

Hera-herës nër fusha, male e fshatra kërciste pushka e shkëm-bëshin bataretë. Kollona gjermanësh lëshoheshin fshatrave si ujq të tërbuar dhe flakadani ngrihej drejt qiellit mbi pullazet e shtëpive.

Në një ditë të tillë, në një mbrëmje dimri, një i panjohur la fushën e Devollit dhe mori përpjetë. I veshur si nata, doli nga ormanet e fushës, duke hetuar rrotull; i shpejtë si fajkua, me trup të shkathët e këmbë të lehtë, bëri për nga malet. Po ta ndiqte njeri nga afër do vinte ré se i panjohuri kish dy sy të prushtë e xixëllonjës që hithnin shkëndi posht e përpjetë nëpër krongjijtë e hollë si qirinj prej qelqi që vareshin nga kapuçi i gunës mbi kokë. Shpatullat e drejta dhe hapi i shkathët e tregonin të ri. Nga fundi i gunës i dukeshin këmbët e shtërnguara me kallce kozine. Qimet e dhirta të kallceve i rrinin të ngritura si gjemba prej eshi, të ngrira akull. Diç fshihte ndënë gunën, se në zhurmën më të vogël vinte dorën diku në brez. Hera-herës qëndronte dhe hidhte vështrimin rreth e rrotull. Afronte dorën në koka dhe hiqte më një anë kapuçin. Afshi disi i ngrohtë i fytyrës ja ngroh-te sado pak gishtat; ashtu përgjonte me sytë pishë, sikur t'ish vesh i tëri. Pastaj i lëshohej sërish së përpjetës.

Era frynte me thëllim, buçiste tutje nëpër gryka e lugina duke mbartur cikërima dëbore.

Kish rënë nata dhe i panjohuri vazhdonte të ngjitej përpjetë duke ecur larg rrugëve e monopateve; ike tërthori nëpër pllajat, larg vijave t'ujit e burimeve ku zihen pusitë e fshihet armiku.

Kur kaloi masën e kodrave u shkund dhe e ndjeu vehten si më të çkujdesur. Futi duart brenda gunës dhe nxori cigarin. Qëndroi një çast si për ta ndezur por shpejt ndërroi mendim; vijoi udhën duke kafshuar duhanin me dhëmbë. Ndofta bëri mirë se ja, disa hapa më tej, kur u ndodh ndënë degët e një dëllinje të gjërë, ndjeu një zhurmë metalike, sikur i shkohej llozi një pushke. U plas me fuqi mbi dëborë. Dhe dëbora u ngjesh; i panjohuri u fsheh atje si në një gropë.

«E ç'dobi do të kish se u shtri në dëborë?» — mund të pyesë ndokush; por ay, si njeri i stërvitur, e dinte mirë se korja e dëborës, ashtu si edhe faqja e ujrave ja kthejnë rrugën plumbit.

Vuri veshin: heshtje e plotë. Veç era punonte e nxirte fishkëllima të holla nëpër barin e thatë që ndodhej në gji të dëllinjës.

Pas pak zhurma u përsërit edhe një herë. Atëhere i panjohuri nënëqeshi sikur u tall me vehten e tija.

U ngrit. Zhurma ish e cepikëve t'akullit që thyheshin prej fuqisë s'erës.

Tashti ndodhej në kufit'e maleve të Moravës. Qëndroi një çast për t'u çlodhur dhe holli sytë prapa, nga Lindja, ku shtrihej Devolli. Larg në kazemat e Rëzës regëtinin dritëra si ndoca sy të fshehur që hapen e mbyllen duke përgjuar. Ndejti ashtu për t'u çlodhur, fërkoj duart me vrull e largoi me pëllëmbë reskat e dëborës nga balli e mjekra. Rrahu këllqet e mbushura me cifla akulli dhe ashtu ndjevi shpatullat që iu ndezën sikur i morën zjarr. Guna e dhirtë me kallcet e kozinta përjashta dhe gjaku i ri përbrenda po e mbanin mirë.

I panjohuri nuk e zgjati çlodhjen dhe u vu në rrugë. Tashti nuk i druhej më udhës dhe filloi të zgjedhë vrugat me një sy të çkujdesur, si njeri që ka rrojtur asaj ane. Me çap të sigurtë qëndroi diku anës pyllit, në qafën e malit, atje ku ahet e vjetër e nxinin më keq errësirën. Atje u vu të kërkojë diçka që e dinte se ndodhej aty. Nuk vonoi dhe i panjohuri zbuloi një hije të zymtë, që ngrihej mb'anë udhëkryqit. Ishte atje si shenjë kishe një copë muri sa një oxhak i madh, me një fletë kanate në ballë.

Kur afroi fytyrën në xhami i kanatës, i panjohuri vuri rë se brenda regëtininte i ndezur një kandil i vogël me vaj. Xhami ishte i veshur me okitë të trashë sa që rrezet e dobëta të kandilit zverdhonin si me përtesë. I panjohuri çeli me kujdes kanatën dhe futi brenda dorën për të ndezur cigaren. Një rreze drite çau atëhere errësirën për rreth.

Sikur të ndodhej njeri aty afër, do ta njihte mirë atë të panjohur që shtegtonte aqë me kuxim n'atë kohë e n'ato vraga të parrahura më parë.

Drita e kandilit i rrahu fytyrën, dhe krongjijtë si qirinj kristali q'i vareshin nga kapuçi i llamburitën në bebëzat e syve si në pasqyrë. Nga kapella ndënë kapuçin i feksi një shenjë e kuqe metalike në formë ylli, e ndënë 'të një zhgabë e zezë kadifeje.

Fytyrën e kish të mbushur, por thëllimi e kish rrahur aqë shumë sa i njiheshin njolla mavi në faqet e tëmthat.

Ay ish korier partizan. Rendte të arijë gjer në Polenë me një lajm të madh për ata që e pritnin.

Ish hapur fjala se forcat partizane në Devoll ishin zhdukur krejt. Dy Batalione të tjerë kish dërguar Komanda e Qarkut në ndihmë të devollinjeve. Por edhe këto dy njësi, thuhej se ishin zhdukur.

Armiku mund të shpifte sa të desh, por dyshimi për humbjen

e tri njësave e kish kapur edhe Komandën e Qarkut. Dhe jo pa arsye:

Të tri njësitë nuk kishin dhënë shenjë jete. Shenjat e pritura me zjarre në majën e Moravës nuk ishin dhënë asnjë herë. Ishin nisur korierë për në Devoll dhe asnjëri nuk ish këthyer.

Dhe ja tashti korieri i ri po çante rrugën me një lajm të gëzuar.

Si ndezi cigaren partizani bëri më tej dhe u pështet pas një ahu. Hoqi nja dy herë cigaren duke e mbajtur disi të mbështjellë në pëllëmbën e kthyer si grusht. Por shpejt ndjeu ngricë në shpinë dhe trupi i mbështetur zu i shkiste pas ahut. Mori me mend se okita e kish mbështjellë ahun me akull të lëmuar.

— «S'duhet pritur më», pëshpëriti partizani.

Përsëri u vu në rrugë. Aty këtu i prisnin udhën egërsirat, që angullinin me përtësë dhe pastaj shkisinin tatëpjetë duke çfryrë dhe ulëritur nëpër errësirën.

Tashti partizani kish mbrijtur majat e Moravës dhe rruga hiqte nëpër një pyll të breshtë. Dëbora e trashë dhe e mbledhur kapulicë, kish mbuluar trugjet e pishave që mbanin përjashta veç majrat me ato bisqet si kryqe të akulltë. Korieri i preku halthet e pishave dhe boçat e thata dhe për një çast u ndje krenar që po kapte majat e drurëve që shtriheshin pas pllajës si ndonjë varrezë me kryqe mbi dëborë.

Furtuna po bëhej m'e ashpër. Era po e ngrinte dhe e shtynte hope hope me vrulle të papërmbajtshëm; atëherë ay i kthente kurrrizin Veriut, shtërngonte trupin e dhëmbët duke qëndruar i mbledhur kuspull. Frymë merte me zor; vështrimi i errësohej nga tufani që ngrinte ca si dallgë dëbore të mjergulluar dhe i përsëllonte sytë me cifla ngrice.

Kulmin e Moravës e kapërxeu duke u zvarosur me thonj e dhëmbë dhe bëri tatëpjetë. Këtej këmbët i punonin më mirë, por era e ngiste më me stuhi, se vëndi është i çveshur dhe avushë. Për një çast, si i ktheu kurizin Veriut, hodhi vështrimin nga Rëza e Korçës, nga fshati i tij. Erë e furtunë nga gjithë anët. Kandile të mekura ndrinin nëpër fshatrat e rënduara nga dimri. Majat e Qarrit dhe Zvezdës ngriheshin përpjetë si kone të zinj.

Vijoi tatëpjetë, duke rëshqitur pas rëzimeve me dëborë, gjersa ra poshtë faqes së malit, në përrrenjtë e Mborjes. Atje korieri u ndjeu disi i çliruar dhe zgjodhi një vend të thatë pas shpatit të një shkëmbi. U unj për t'u çlodhur.

Rruga e gjatë nëpër atë dimër e thëllim e kish lodhur mjaft dhe i ndjente gjunjët si të mpitë. Mori pagurin e plumbtë nga brezi, e ngriti një herë dhe pastaj lagu duart duke i fërkuar. U ndje një damf rakije q'i gudilisi hundët dhe gjaku zu t'i lëvriqë

me forcë. Preku edhe një herë xhepin ndënë sjetullën e djathtë, ku kish letrën; u sigurua që e kish në rregull dhe nxori një copë bukë e gjizë dhe nisi ta hajë me një barrë shijë. Nxitohej në të ngrënë sa i tundeshin edhe shpatullat. Koha duhej kursyer e, sado e madhe nata e dimërit, rruga e nisur ish e gjatë.

Dhe duke ngrënë korieri mendohej:

Mendonte castin kur do t'arrinte në Komandën e Vendit në Polenë. Përpara se shokët të lexonin letrën që sillte, ay do ta shkreppte si bombë atë lajmin gazmor:

— «Shenjat e zjarreve nuk u ndezën se nuk linte veriu e ngricat, por të tre Batalionet në Devoll janë gjallë e shëndoshë, ata e kanë dërmuar armikun! Lexoni letrën e tyre. Na, merni edhe një flamur të gjermanit; e zunë pardje në luftë...»

Do t'i lëshoheshin shokët, pastaj, e do të putheshin buzë me buzë ashtu si dinë vetëm ata që kanë rrojtur orë t'atilla.

N'ato pllaja malesh, që shfrynin egërsinë e një dimri aqë të furishëm, ay po vinte e kthehej muaj me radhë. Këmba s'i përtonte, si djalë që ish, e sedra me ndjenjën e detyrës e nxitnin të bredhë maleve me një letër në gji e kuxim në zemër.

Pushkën e kish në krah, revolen në brez dhe një sërë granada varur pas gjerdhanit. Pajimet e tij ishin zgjedhur nga Komanda, e sejcili nga shokët nër orët pas betejës do hiqte më nj'anë një pajim për korierët. Këtë kujdes e sajdi korieri e ndjente e, disi, i mbulohej ajo dëshira e pafjetur e luftëtarit që i është ndaluar të luftojë.

Se ish ligj i pathyer ay urdhëri i prerë:

«Korieri nuk ka luftë ballë për ballë me armikun; ay duhet të vrapojë gjithënjë dhe t'i shmanget syrit t'armikut. Ndjeu luftë a pritë, duhet të dredhojë, të shkasë si gjarpër e të mposhtë çdo revoltë të shpirtit. Kur mbrin në vend dhe dorëzon letrat, ay e ka mundur armikun; ja kjo është lufta e tij».

Edhe armiku e njihte mirë detyrën e korierve partizanë. Ay lidhej me radio e shifrarë, por luftëtarët e maleve me letra të shkurtëra në gji ngarendnin nëpër vijat e armikut. Të tjerë jepnin shenja me zjarre nëpër majat e maleve; e nuk ngjiste vetëm një herë kur roketat e kapura gjermanit shënonin në qiell shenja e parulla me gulshe drite në ngjyrat e ylberit.

Gjermanët vendosnin mina në vragat ku mund të kalonin korierët. Disa herë minat kishin plasur ndënë këmbët e korierve. Atëhere delnin vullnetarë të tjerë që i hapnin sytë më mirë dhe u lëshoheshin maleve, duke mbajtur nga larg erën e armikut dhe minat e tija. Kish ngjarë që natën n'errësirë, korierët, duke gjetur shtigjet e zëna me prita, futeshin në xhadenë e gjërë dhe u vareshin prapa kamionave të gjermanit!

E mirë se gjermanit mund t'ja hidhnje herë me gjoks e herë me dredhi (le që as ay s'e hante thatë) po çfarë mund t'i vinje përpara atij dimri të tmerrshëm që buçiste si i tërbuar?

Korieri ishte vërsulur përsëri pas pllajave me dëborë. Tashti qielli ish hapur, retë ishin shpërndarë dhe dukeshin yjtë si kandile të venitura. Veç Veriu s'kish ndërmend të reshte dhe harbonte si i tërbuar, si ndonjë bishë e goditur tutje nëpër luginat e përrenjtë.

Andej nga kalonte rrugë s'kish. Korieri drejtohej nga ay Ylli Polar, që dukej se xixëllonte më shumë se të tjerët.

Duke u zvarrosur tatëpjetë, në një rrëpinë e ndjeu dëborën të lëmuar si xham dhe fill atëhere shkau pa mundur të mbahej gjëkund. Rëshqitja ish e papritur dhe po ikte aqe me shpejtësi sa nuk mundi të marë frymë. Me një herë ktheu tytën e armës poshtë dhe rëndoq trupin mbi 'të. Thepi i pushkës gërvishti koren e akulltë të dëborës dhe u fut thellë. Atëhere mundi e qëndroi. Ndohej tashti në fund të një përroi të thellë. Aty duhej të kish patur ujë, por tashti s'ndihej të pipëtijë as pikë. Filloi të dalë prej përroit, duke u mbajtur pas ca si gollganësh prej akulli që nxirnin krye nëpër dëborën pas faqes së përroit. Por tashti ishte si në fund të një pusi. Nuk po dinte nga lind e nga perëndon, nuk e gjente dot me mënd nga cila anë duhej dalë. U suall posht'e lart e ariji në një vënd ku buzët e përroit ishin më të hapura. Atje ngriti vështrimin drejt nga qielli. Diku lart, po me shkëlqim, ndritte Ylli Polar. E njoiti mirë atë Yll të karvanit dhe shënoi me mëndje drejtimin e tija. Ngjitja tashti ish e vështirë dhe duart iu gërvishtën. Nga mezi i faqes së përroit shkau sërish dhe, pa prituri, u ndodh përsëri në fund.

Sa provë e vështirë!

Mëndja po i punonte me ngulm. Mendime e kujtime po i shkrepnin në kokë.

Që në vogëlin' e tija, kur ndodhej duke hipur a zbritur nër lisat apo majat e shkrepave, ay ndjente një si nevojë të brendëshme t'ja marë këngës. Kështu ndjehej më i shkathët dhe syri i shquante më mirë.

Dhe ja tashti aty pas faqes së përroit, kur po i ngarendnin në kokë tregime e copa historije q'i kallxonte komisari, tashti kënga i buçiti në kokë dhe iu bë sikur turma partizanësh e këndonin me të madhe.

*Nëntëqind nëntëmbëdhjetë
Në dëbor e në tufan
Ngritën flamurin e kuq
Tej për tej në oqean!*